

РОЗВИТОК СУБ'ЄКТНОСТІ У МЕНТАЛЬНІЙ МОДЕЛІ ПРЕДСТАВНИКІВ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Назар Максим Миколайович,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,

старший науковий співробітник лабораторії сучасних

інформаційних технологій навчання

Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ

E-mail: apartment@bigmir.net <http://orcid.org/0000-0002-9104-2585>

Активний перманентний розвиток інфокомунікативних технологій і комп'ютерних розробок сформував поштовх до розвитку суспільства, побудованого на передачі, обробці, зберіганні та використанні різноманітної інформації, відповідно, отримавши назву інформаційного, або постіндустріального. Цивілізація опинилася на порозі нової ери у своєму розвитку, коли потреби мільйонів людей у нових знаннях і вміннях, у постійному навчанні та самонавчанні, у навичках динамічно та оперативно реагувати на нову інформацію, опрацьовувати та використовувати її у різних сферах життя, розвивати мислення, значно зростають і доводять свою беззаперечну суспільну та особисту актуальність.

На одне з перших місць для особистісного розвитку, соціальної адаптації та здійснення різноманітних діяльностей виходить суб'єктність як здатність бути активним, ініціативним і цілеспрямованим перетворювачем дійсності – як зовнішньої, так і внутрішньої. Якщо з низьким рівнем суб'єктності індивідуум представляє з себе переважно продукт впливів оточуючого середовища, носій розвинутої суб'єктності сам є творцем середовища, ініціатором подій, що в ньому відбуваються, джерелом впливу на ментальні карти інших індивідуумів. Висока динаміка процесів і подій інформаційного суспільства створює психологічний контекст, що обумовлює необхідність постійно проявляти активність, ініціативність та цілеспрямованість під час навчання та перенавчання протягом життя (lifelong learning), розвитку інтелектуальних потенціалів, вдосконалення мислення та діяльності, завдяки чому суб'єктність індивідууму піднімається до рівня однієї з провідних цінностей [3;4].

Трансформації у ментальних картах, у моделях мислення, у можливостях розвитку інтелекту та особистісного зростання, у зростанні ролі навчання та освіти серед представників сучасної цивілізації, зміни у соціальному та політичному житті мають однією з своїх детермінант «мікроелектронну революцію», майже тотальну інформатизацію життєвого контексту та різноманітних діяльностей, в результаті чого розповсюдження та задіювання інформаційних технологій, зокрема інфокомунікативних та інформаційно-навчальних, стають однією з звичних умов життєдіяльності людини і чинником подальших змін мислення. Провідні позиції починають займати технології навчання у віртуальному середовищі, перш за все віртуальні освітні простори [1;2;3;6].

Постіндустріальне суспільство детермінує трансформації не просто виробництва, а ціннісно-орієнтувальних ментальних моделей у мільйонів людей, цілого укладу життя, системи та ієрархії цінностей. Так, більшої ваги набуває суб'єктність, постійне навчання та самонавчання (навчання, що швидко перетворюється на учіння), саморозвиток, культурне дозвілля по відношенню до матеріальних цінностей. Процес виробництва та споживання товарів, характерний для індустріального суспільства, змінюється, адже у суспільстві нового типу інтелект, його розвиток, знання та інформація стають головним засобом і продуктом виробництва, забезпечуючи зростання сегменту розумової праці, можливостей і навіть самого значення інтелектуального розвитку. Представники інформаційного суспільства живуть в контексті попиту на творчість, мислення та знання, де однією з базових умов особистісного самоздійснення, адаптації до соціуму та успішності є суб'єктність індивідуума [1;2;5;6].

Ключовою психологічною властивістю, що точно описує постіндустріальне суспільство, є чинник володіння знаннями, процес, мета і результат розвитку мислення, до якого включаються суб'єктність, перш за все у вміннях та інтенціях шукати і знаходити потрібну інформацію, зберігати та організовувати її, ефективно використовувати, розповсюджувати та креативно створювати нову, що нині все більшою мірою відбувається у віртуальному просторі мережі Інтернет [1;2;3;4].

Знання – головна цінність інформаційного суспільства, разом з цим значення має не просто факт наявності знань у індивідуума, а і можливості ними продуктивно оперувати, мати активність, мотивацію та інтелектуальні здібності їх знаходити, фільтрувати, обробляти та продукувати нові, такі, що є суспільно корисними та оригінальними, проявляючи власну суб'єктність. Значення набуває як знання, так і недостача знань, що іноді є психологічно важливішою за самі знання; обидва чинники перетворюються, перш за все у суспільстві конкуренції та ризику, на психологічні чинники постійного навчання та інтелектуального розвитку, а також на соціальні та економічні аргументи і важелі. Формуються потреби у знаннях, здатних розв'язувати невизначеності у соціальних та особистих контекстах, через що підвищується роль різних напрямків психології [1;2;4].

Список використаних джерел

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Москва: Academia, 2004. 944 с.
2. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура. Москва, 2000. 606 с.
3. Назар М.М. Психологічні потенціали віртуального навчання у постіндустріальному суспільстві. *Актуальні проблеми психології*. Київ-Житомир, 2019. Т. VI, вип. 15. С. 256-265.
4. Назар М.М. Розвиток суб'єктності засобами дистанційного групового навчання у віртуальному просторі. *Технології розвитку інтелекту*. 2020. Т. 4. № 2 (27). URL: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/502 (дата звернення: 07.05.2021).
5. Орлов В.В., Гриценко В.В. Постиндустриальное общество и проблема труда. *Философия и общество*. 2012. № 3. С. 60-78.
6. Смульсон М.Л. Психологічні особливості віртуальних навчальних середовищ. *Актуальні проблеми психології*. Житомир, 2012. Т. 1, № 8. С. 116-126.